

Si adianti ramulos eis in cibum dabis, ex Plinio, &

Gallinacei pugnaciores fiunt,

Alliam in cibis dando mox pugnaturis, ex quo facitissime in veteri comœdia *ὄρεσθ' ὀππὸς* id est, allio patus pro vehementi, ac nimis in pugnam proclivi.

Ne avis in altum volet

Erne pennas caudæ; quæ fursum dirigunt cursum, sic in gyrum infra volabit. Si vis

Vt avis volare non possit,

Incide nervos superos, inferosque alæ, & sine noxa remanet, avis non volabit, & hoc modo in aviariis non aufugiunt.

LIBER DECIMUS SEXTUS.

In quo clandestinæ & inperspicuæ notæ
pertractantur.

PROOEMIUM.

EURTIVARUM notarum, quas vulgus ziferas vocat, duplicem statuimus. modum, visibillum nunc, & per se dignum tractatu studium habet: delectescentium vero alterum, de quo presenti hoc volumine aliqua commentari aggressi sumus, & quæ hæc consequuntur, magnatum, & principum rebus consulentes, dum absentia curant, & commentis illius gnaro conscribunt. Nos paucula oculis subijciemus exempla: sed hæc, & quæ ex his eveniunt fidei pectore contegenda sunt, ne passim per manus ignari & gregarii hominis pervenientia, vilescant. Quæ promulganda duximus, hæc sunt.

CAPUT I.

Quomodo diversis liquoribus immersum scriptum legi possit.

MULTI & pene infiniti sunt scribendi modi, quum necessaria descripta habeant, notæ inconspiciuæ sunt, nec unquam visibiles fiunt, nisi aquis mersæ, aut igni expositæ, vel pulveribus tactæ, aut adfricatæ fuerint. Incipiemus ab iis, quæ liquoribus immersæ legantur. Si igitur

Literæ delitescentes conspiciantur, & conspicuæ delitescant

Oprabis: Fatiscat vitriolum ardenti aqua, solutum tantisper penicillo colabis, quousque clarescat aqua, eo liquore papyro literas duces, quibus siccescentibus, celantur. Porro combustam paleam ex aceto trituras, & quæ sumus scripturæ in priorum interstitio versuum late describito. Omphacitis inde galla albo vino decoquatur, madeat eo liquore spongia, & quum necesse erit, leniter super papyrum detergendo, eousque literas madefaciendo, donec vernaculus nobis color ater oblitteratus delitescit, pristinus vero invisibilis refriscatus nobis fiet conspicuus. Nunc subiungemus, quibus

Liquoribus chartam immergendo literæ conspicuæ fiant.

Ut diximus chalcanthum in aqua solvatur: mox contrito tenuiter gallas, & aquis immergito, & sic immerentur per diem naturalem: extilla per linteum, vel penicillum, ut clarescat aqua, & ejusmodi supra papyrum literas exara quicquid occultatum velis, & mitte absenti, quum eas conspicuas velis, primo liquore immerge, & illico literæ conspicuæ fient. Ut

Aqua linteum immergendo notæ appareant.

Solvatur in aqua alumen, & hac literas exarato super album linteum interulas, sudarium, & similia, nam ubi resiccatæ fuerint, penitus evanescunt. Ubi eas visibiles fieri velis, aquis mergito, & linteum obscurari videbitur.

debitur, nisi ubi alumen delineatum fuerit: unde literæ adeo conspicuæ fiunt, ut optime legi possint, nam ubi alumen, chalcanthum, aut omnia adstringentia soluta fuerint, tardius aquam admittunt. Sic

Literæ lacteæ fiunt aquis.

Lithargyrum primo teritur, & in fictile aquam continens cum aceto conjicies, decoquitur, & decoctum per colum trajicito, & servato, inde limonis succo citriferi generis, literas exarato, jam sicciscentibus adduntur. Si servato liquore immerferis, lacteas, & conspicuas videbis. Si mulieris ubera, vel manus ea madeant, & prædicto liquore sparseris lacte resudabant: utitur, si inops aliquando eorum fueris. Si vis

Lapis aceto mersus literas demonstrat.

Hirci adipe supra lapidem literas exarabis, resiccatæ inconspicuæ prorsus. Si lapis aceto demergatur, prodeunt, illico, & foris quasi superextantes eminebunt. Si autem absoluta aqua scribendo literas nigrescere jubes, ut navius, expeditusque itineribus accingaris. Gallas & chalcanthum subtiliter pinfito, inde pulverem cartæ inspergiro, panno fricato, recteque expolito. Ut sic chartæ concolor, & pertinacius inhaereat, contundito juniperi gummi, quod scriporibus vernigo dicitur, addaturque reliquis, quum usu venerit, aqua, vel saliva scribito, & nigrescunt, iisque simillimæ eveniunt technæ, quas perlongum esset narrare.

CAPUT II.

Quomodo igne literæ visibiles fiant.

DICEMUS modos, quibus literæ non nisi igne visibiles fiant, vel non nisi lumine interposito, aut combustæ legi possint. At reddere

Literas igne visibiles.

Sic possumus, & literas in carminum intercapedinibus, & syllabarum coagmentis & distantis protrahere. Contineat epistola inane quidpiam, ut incondite putent positas literas, & si intercepta fuerit epistola, ægerrime legatur. Si citrii, medici mali, cæpa, aut omnium fere acrimum succo descripseris, si igni infervescit, eorum acrimonia

monia illico detegitur. Sunt enim indigesti succi, quum ignis calore deteguntur, eos colores ostendunt, quos maturi ostensuri erant. Si acerba uva, quæ nigra futura erat, vel sorbo scripseris, quum igni admovebis, concoquantur, eumque colorem dabunt, quem suo tempore maturi in arbore latui erant. Succus cerasiorum si calamo adhibeatur viridi colore, si cyclamino, rusto literas designabit, sic varii fructuum succi, varios quoque igne colores indicabunt. Hac ratione acceptis, remissisque amatoriiis tabellis puellæ amantes sæpe parentum custodiam frustrantur. Est & salis genus quod ammoniacum vocant, hoc contusum & aquæ immixtum, literas quidem scribenti albas reddit, quæque cum papyri colore vix internoscantur, verum si admoveantur igni, nigrae apparebunt. Fiunt &

*Litera quæ non nisi combusta papyro
legi possint.*

Nam mixtura alba erit, & nil videbitur, quum vero comburitur, combusta papyrus nigra erit, characteres vero albicabunt. Accipe acetum acerrimum, & ovi albumen, in quibus dilue, & exagita hydrargyrum, eaque miscellanea supra papyrum literas exara, igni comburatur papyrus, at literæ incombustæ remanebunt. Vel literæ gummi, vel quovis salis genere, vel calce in papyro producantur, quæ quum per ignem apparere nequeant, combusta, denigrataque statim papyro, characteres albicabunt. Verum si libuerit conscribantur

Litera, quæ non nisi interposito igne videantur.

In hunc modum fiet. Cerussa, aliufve color albus tragacanthæ liquefactæ immisceatur, ex eaque mixtione materia chartæ concolor parabitur, ut nil ab ea discernatur, vel confici possit, tunc oculo & lumine interjecta syderis, vel candelæ, ubi descriptæ fuerint literæ ocularibus radiis penetrari non sinunt, sic obscuriusculæ conspiciuntur. Fit n. ratione optica, nam ea pars ex materia densa dum opposita externo lumini impedit, quominus ulterius radii ad intuitum nostrum perveniant, & conspiciam nobis lineamentorum umbram efficiant.

C A.

CAPUT III.

Quomodo confricata pulvere litera legi possint.

Nunc alio utemur artificio, ut pulvere confricatae literae conspicue legi possint, quae antea inconspicuae erant, quod & antiquis factitatum legimus. Sic igitur faciendum

Ut resfricata litera polline legi possint.

Ut in charta, sic in aliqua conspicua corporis parte inscriptae notae delitescant, & quum opus fuerit, intelligantur, super brachium, vel dorsum, aliave membra acetum vel urina clanculum fiat inscriptio, eaque exiccetur, ut ne vestigia quidem appareant, ut vero scriptum exponatur, fuligine, vel combusta papyro exteratur, sic enim literae internitebunt. Vel

Aliter

Si adipe, sepo, aliove pingui, vel gummi, vel lacte ficulneo delineentur characteres, & carbonis inde, vel combustae chartae polline conspergantur, apparebunt. Hoc fortasse astu, ut Polyænus Græcus ait, Attalus victimæ inscriptione impressa usus est. Hic enim, ut suos milites ad fortiter agendum cum Gallis hostibus, qui multo plures erant, impelleret, non parum referre arbitratus, si eorum animis indubitatae victoriae fiduciam proponeret, ludicram rem, alioqui utilem, huiusmodi cum sacrificaturo vate comminiscitur. Ante conflictus diem victoriam parat, nam Sudinus vates sacra faciens, Deos precatus libat, & victimam dissecat, at Rex contrito gummi, Regis victoria, inscriptionem hanc à dextris ad sinistra producens, quæcumque viscera extraherentur, manum in calidiorem, ac fungosum locum supponit, abstergitque inscriptionem. Sed vates reliquas partes permutans, & sua munera obiens, convertit particulam, qua inscriptio continebatur ejusmodi: Regis victoria. hæc res vulgata, ingenti commilitum gaudio, plausuque excepta est, ut atrociores, promptioresque ad pugnam animos indicarent, sic quasi non dubiæ spe victoriae adjuvati, ac pollicito numine freti, acriter pugnantes.

gnantes, Gallos superarunt. Sed ad rem redeamus. Idem præstabit lac ficulneum, si ea alba charta inscribatur, & postmodum ab amico scriptum carbonis polline insperso confricetur, & detergatur, sit enim ut literæ statim nigrescant. Ad idem confert, ut Plinius refert, tithymalli lac, ad designandas notas, & super illud inspersus cinis ad detergendas, eoque modo mulieres, ut ille testatur, adulteris alloqui maluere, quam codicillis. Confirmat hoc Ovidius admonens puellas in arte amandi, quemadmodum cum amantibus tuto per scriptum colloquantur:

Tuta quoque est, fallitque oculos è lacte recentis

Littera, carbonis polline tange, leger.

Fallit & humiduli quæ fiet acumine lini,

Et fevet occultas, pura tabella notas.

Est & inopinabilis techna supra crystallum describere, nam quum undique diaphanum sit, nullum asseret doli suspicionem, & literæ intus latentes esse possunt. Sic fiet igitur

Ut supra crystallum insperso polline litera appareant.

Dissolvatur gummi Arabum in aquam, vel tragacanthæ, ut clara sit, & ubi optime solutum fuerit, nequaquam crystallum defœdabit, supra illud describens, sive cyathum, sive phialam, ubi literæ resiccescunt, inconspicuae fiunt. Nemo dolum suspicari poterit, si carceribus detento, cyathus immittatur, aut phiala vino plena, ubi literas visibiles voluerit, combustam papyrum, vel paleam super illud adfrica, & literæ illico apparebunt visibiles. Addemus tandem secretum

Ut litera in charta non igne, non aqua, aut aliquo,

sed solum pulvere legi possint,

Profecto dignum habendum. Solvatur adeps hircinus cum pauculo terebinthinæ resinæ, liquore chartam adfrica, & servato: quum amico nunciare vis aliquid, apposita papyro delinita adipe supra tabellam, quam amico mittendam destinaveris, ferreo stylo supra calcabis, & imprimentur notæ adipis tabellæ, mitito, quæ intercepta, neque aqua visibiles fiunt, aut alio

ar-

artificio, nisi tantum terreno pulvere insparso. Fieri etiam potest

Vt nigra papyro alba litera videantur.

Cujus hæc est ratio. Ovi luteum albumenque commisceantur, ut instar scriptorii atramenti liquecat: eo liquore literarum figuræ in papyro protrahantur, & exsiccentur, tum super exsiccatam chartam colorater inducitur, eaque iterum exiccata mittitur. Verum ut literæ conspici possint, lato ferro chartæ superficies eradatur: sic enim fiet, ut sublato inde atramento, ubi literæ erant, earum albi coloris signa conspiciantur.

CAPUT IV.

Quomodo in ovo scribi possit.

QUONIAM carceribus occlusis, vel pontificalium suffragiorum comitiis ova non intercipiuntur, nec aliquid fraudis in eis suspicatur, monstrabimus quomodo & summo cortice, & in albumine literarum characteres inscribi possint. Exemplum

Vt litera in ovi cortice scribi possint.

Cera ovum circumlinito, in eaque stylo ferreo lineæ delineentur usque ad corticem, sed eum non lædant: nam si ferro, vel stylo, cultrove corticem læseris, periculum imminet, ne dolus detegatur. Submerge ovum per noctem forti aqua separationis auri ab argento, mane amove ceram, & decortica ovum, & corticem intra lumen & oculum pone: nam pervium corticem, & pellucidæ literæ conspiciantur. Idem eveniet si limonum succo ovum pinxeris, nam corticem emollit, ut ne foder corticem, & ex voto fruaris. Si vis autem

Vt litera supra albumen videantur

Croceæ, & rectius ubi ovum excoctum fuerit. Coque ovum donec durescat, & cera obline, & insculpe ceræ literas stylo, ut literæ dehiscant, imponatur in humore, id est, ex gallis cum alumine tritis. Inde acri aceto impones, & eæ fient penetrabiles, quas cortice detecto, videbis in albumine ovi, Africanus ita docet. Gallas & alumen cum aceto terito, donec atramenti spissitudinem habeant, ex hoc quicquid libnerit ovo inscribito,

scribito, & postquam scriptum Sole desiccatum fuerit, ovum in muriam acrem demittito, & resiccatum coquito, & decorticato, & reperies inscriptionem. Ego in acetum imposui, & nihil evenit, si per muriam non intelligat acre lixivium, vulgo *capitello* dictum. Cujus causa hæc est: quia ovi cortex porosus est, & laxis meatibus hiat, argumento quod recens igni appositum ovum sudat, & foris extillat aqua, & contra lumen inspiciendo clarus apparet, & quum acetum subtile sit, per eos penetrat, & tenerum corticem efficit: quumque remissum sit cum albumine, & galla, secum eorum substantiam desert, & albumini ovi imprimit, illudque in frigida aqua immergens, condensat, & in pristinum statum reducit. Sed animadvertendum, non esse immorandum in aceto, nam totum corticem erodit, ovum nudum, & sola cuticula contextum reddit, & si tale aquæ immiseris, cortex non restituitur. Si vis scire

Quomodo literæ aqua in ovo visibiles fiant.

Solve chalcantum in aquam, & scribe supra corticem, & resiccescens nil conspicietur. Si vis legantur, gallas vino coque, & in eo ovum summerge: Aut supra ovum aqua calcis scribe, & lixivio immerge, ubi maceratum erit brasiliū, sic literæ halurgæ videbuntur. Aut scribe sepo supra corticem, & vitrioli aqua summerge, post exiccationem abraide sebum, & nil apparebit, ubi prædicto vino mox immerferis: albæ literæ in nigro cortice candicabunt. Docebimus

Literæ quomodo igne supra ovum visibiles fiant.

Citriorum succo supra ovum exarentur notæ, cæparum, aut ficus lacte, quod quum igni admoveris, croceas literas videbis. Idque in crudo ovo fieri poterit, nam coquendo literæ apparebunt. Ut

Literæ supra corticem ovi pulvere videantur.

Supra corticem, aceto, adipe, lacte ficus, tithymali, vel gummi notas delineabis, quas ubi conspicuas velis, carbonis polline, aut combustæ papyri, aut paleæ, videbuntur nigræ. Extat modus, quo

Epistola intra ovum immitti possint.

Episto-

Epistola, quæ scribitur, sit angusta & longa, ut medi digiti latitudinem vix superet, brevibus verbis, ac subtilibus characteribus tuæ mentis conceptum expone; deinde in cultri acie in ovo rimam excavato, ac internam pelli-
culam rumpito, & ex uno capite schedulam immitte paulatim, nam facile recipiet, etiam decem palmorum. Inde calce & gummi remittis scissuram obtura, ne videatur, cerussa & gummi tragacanthæ: nam impossibile est ut videatur. At si vis hoc subtilius eveniat. Ovum acri aceto expone, ternis, quaternisve horis, & ubi reperis remolliri, cultri acie corticem aperi, papyraceam schedulam impone, mox aquæ frigida merge, & macerari curato, & cortex pristinae duritiei reddetur.

CAPUT V.

Quomodo diversis in locis scribi possit, ut legentes eludat.

SCRIPSIMUS invisibiles scribendi modos: nunc ille se offerunt, qui variis in rebus literas exarando, et si visibiles, lectores tamen & interceptores occulta simulatione eludent. Primo

Quomodo tenui filo scribere possimus.

Sed videamus id quomodo majores nostri præstiterint; narrat Gellius noctium Atticarum libris, Lacedæmonas quum ad Imperatores suos scriberent, ut literæ interceptæ occulta hostibus consilia indicarent, hoc scripti genus ex industria excogitasse, quamvis ejus rei commentum referant Archimedi. Surculi duo teretes longiusculi, & torno perpoliti æquabantur, ut par utrique longitudo, & latitudo esset, eorum alter Imperatori ad bellum proficiscenti dabatur, alter domi penes magistratus diligenter servabatur. quoties itaque usus necessitas incidebat, pagina, quanta rei satis erat, surculo circumvoluta, ut rotundum volumen efficeret, & oræ bene adjunctæ in modum lori apte ligno cohærenter, ne rimæ interponerentur, tum inclusam sic circumvoltam literæ à summo capite per transversum ad imum in eo loco inscribebantur. Perscriptum inde eorum surculo prolixum & angustum eximebatur, & ad Imperatorem dabatur, existimabant enim si in hostium manus illud forte

forte interceptum incidisset, truncatas literas, syllabas, dictionesque, & eorum parte longe distractas intuentes scriptum nequaquam percepturos, nec spem frustrabatur eventus. quoties enim illud in hostes incidebat, nil in loro scriptum poterant conjectari, sed veluti incondite, & frustra scriptum dimittebant, is vero, cui illud destinabatur, applicato loro, in eumque modum circum voluto, quo antea fuerat, quum inscriberetur, ita ut continuata scripti series sequeretur, nuncium agnoscebat. Hujusmodi scriptum *συντάλη* græce appellabatur. In hunc modum scriptam epistolam Iysandro ad Hellespontum allatam Plutarchus auctor est. Nos autem filo ita scribere adinvenimus. Dno conficiuntur tennes furculi, æqualis magnitudinis, & rotunditatis, unum damus longe eunti amico, alterum domi retinemus, simul hætere faciamus, ut continuum sit, & ligni nihil appareat. filo ita accommodato per longitudinem baculi literas exarabimus, inscribemusque quicquid cordi fuerit. Si furculi latiores fuerint, plures versus capient. Si prius filum aquæ immerges, in qua sit solutum alumen, atramentum non diducetur, sed restrictum, nitidius characteres continebit. Mox filum à bacillo revolutum in glomerulum accommodato. Vel ut occultissimum sit, interularum, & sudariorum ora revolvimus, amico absenti mittimus. Nil enim in filo curiosior interceptor, nisi quædam puncta disseminata conspiciet. Amicus eodem bacillo filum revolvendo, curandoque ut puncta ex superiori parte veniant, & cohæreant apte, amici conceptum facile percipiet. Docuimus

*Pergameno quomodo scribendum, ut literæ
non videantur.*

Ubi in pergameno scripseris, candela lumini, aut igni admoveo, nam totum in se convolvitur, crispabiturque, ut pristini vestigii vix quicquam retineat, quod si quis aspexerit, prorsus nullius doli capax existimabit, at quum legere illud quæserit quid in eo contineatur,

A a

locis

locis humidis exponat, vel leniter aquis irroret, & dilatabitur, rugæ evanescent, & in pristinum statum redibit, ut impressi characteres sine impedimento legi possint. Nunc modum aperiemus

Quomodo in librorum sectionibus occultentur characteres.

Quum liber optime adligatus, & recisus erit, & nigro colore tinctus, si aperiemus eum, & chartas revolvemus, ut incurvatæ sint, & in obliquum diductæ, poterimus in chartæ extremitatibus scribere, & nostræ mentis conceptum exarare, ubi vero remissus erit, & chartæ suo loco redierint, nil videtur, aut imaginari poterit in eis scriptum, at qui eas literas legere voluerit, in jam dictum modum librum accommodando, literæ fient visibiles. Eodem modo in muscarii scribere poterimus, scilicet quæ in rugas contrahuntur, & mox diducuntur. Si necesse fuerit, poterimus

Lusoriiis chartis idem efficere.

Ibi enim optime scribi potest, præsertim lusoriiis, si recto ordine eas accommodaveris, ut altera alteram sequatur, & rectæ, inversæque sint inter eas. Ubi eas simul composueris, & accommodaveris, in cæsuris omnia scribere poterimus, ubi eas postmodum permiscueris, & invertes, nil prorsus pristini scripti retinebit, sed solum inordinata puncta curiosius spectanti videbuntur. At qui eas legere concupierit, in ordinem redigendo, puncta & literæ coibunt, & omnia optime legentur. Possumus & in alarum pennis columbarum, aliarumque albarum avium describere, eas sursum invertendo: nam ubi ad suum locum redierint, nil ostendent. Sed si ad pristinum modum diductæ, literas perleges, quod non parum utilitatis afferre poterit iis, qui pro internunciis eis nrentur. Extat modus

Ut quis in ligno characteres abscondat.

Poterit quisque inopinabilis fraude in ligno characteres imprimere, qui non conspiciantur, nisi quum voluerimus. Sit lignum carnosum & molle, populneum, tiliaceum, vel hujusmodi: & ferreis typis illis, quibus typogra-

pographi, quum in macribus æneis literas imprimunt, vulgo *ponyones* vocantur: literas supra lignum imprimemus semidigitali profunditate: mox doletur lignum dolabra fabrorum lignariorum ad profunditatem impressorum characterum, at ubi omnia explanata, & exæquata fuerint, amico mittes baculum, aut tabulam rei gnaro, qui lignum aquis immergens, tumens lignum foras eminebit, quod ictu fuerat contractum, & literæ conspicuæ fient exterius prominentes. Id enim vasis ligneis torno expolitis exequi poterimus, si ubi circum tornati fuerint, literas imprimemus, ac lenuo torno reddemus: expolitum, & amico missum, si aquis immerget, &c.

CAPUT VI.

Quibus locis epistola occludi possint.

DE epistolis sermo erit, quibus locis occludi possint, ne suspicionem fraudis inducant, de tabellariis postremo dicturi: exempla adducemus, quæ in veterum historiis legimus, & quid boni ex illis addiscere licuit. Primo

Quomodo epistola in ligno celari possint.

Occurrit Theophrasti sententia, in qua is admonet, incisio viridis & adhuc virentis ligni cortice, & intus tantum evacuato, quantum epistolas capere possint, & postmodum alligato, illud iusti temporis lapsu natura cum literis occlusum remanere. In hunc modum ille religiosus ex hominum industria præceptionibus ligno inclusis, admiratos populos trahi posse meminit. Sed hoc ex Theophrasto potius ad rei similitudinem induxi, quam ut ad præsens remedium facere posse admoneam, diuturni siquidem temporis, ad id, successione opus esset. Potest hoc tamen recte in sicco ligno, velut abiete quilibet in hunc modum non incommode imitari, communi albo glutine rimis coalescentibus. Etiam

In bellariis epistolas celare

Consuevere majores nostri. Polycrates scæminæ astum commemorabimus, ea siquidem dum in Milesiorum castris patrium, & solemne festum ageretur, omnibus so-

A a 2

mno,

immo, vinoque oppressis, nocta temporis opportunitatem, ut id fratribus nunciaret, id perfecit. Diognetum Erythraeorum Ducem rogavit, ut sibi aliquam bellarium partem liceret ad fratres transmittere, quo permittente, plumbeo libello in placentam coniecto, mandavit ferenti, fratribus suo nomine diceret, ut eam ipsi soli comederent, quod quum ille remississet, fratres aperta placenta, libellum, qui erat inclusus, reppererunt, & quod in ea scriptum erat exequuti sunt. armis per noctem hostes festo inebriatos, & sine cura consopitos adorti, & voti compotes effecti. Soli sunt etiam maiores

Epistolas animalibus includere.

Harpagus, ut Herodotus ait, literas in exenterato lepore inclusas, simulato pastoris, venata ad Cyrum misit. Idem fere esset

Epistolas vestibus occludere.

Commoditateque praestabant indumentorum latebrae, ut suspicio evitetur, & in sinu, & pedum soleis furtim gestentur. In hoc propositum Ovidius sic in arte amandi.

Conscia quum possit scriptas portare tabellas,

Quas tegat in tepido fascia lata sinis.

Quum possit solea chartas celare ligatas,

Et vincta blandas sub pede ferre notas?

Epistolas baltheo celare

Campani consueverunt, dum aliqua Poenis nunciare quærerent, & undique à Romanis, à quibus obsessi erant, custodix agerentur, ornatum quendam virum pro transfuga miserunt, qui occultam baltheo epistolam habens, simulata fugiendi occasione, ad Poenos pertulit. Alii vero aliter interioribus vaginarum inscriptis nuncios destinant, & rem indetecto dolo indicant. Nos autem solemus hac tempestate

Animalium visceribus epistolas occultare,

Nempe aliquo esculento involutas, cani, vel alteri animali glutien das praebemus, ut ex ejus postmodum intercepti visceribus nuncius exigatur, nec quicquam de-

munus

num præteritur, quod eam cautionem facere possit. Hujusmodi itaque Harpagi factum occurrit. Is, Herodoto auctore, Cyro occultum animi consilium proditurnis, quum hoc impeditis itineribus aliter non posset, fidissimo domestico, venatoris habitum mentito, & leporem habenti, in quo exenterato tabellæ includebantur, in Persidem perferendas tradidit. Solemus etiam hoc tempore

Epistolas lapidi includere.

Silicei lapides æneis pilis tenuissime tunduntur, & incerniculo cribrantur, mox æneo lebere liquefactæ, colophonix, scilicet singulis lapidis libris binæ uncix colophonix, pulvis addatur, & remisceantur, epistolas in plumbeis lamellis clausas in medio mixturæ condas, & offam in facculo lineo inde, & constringe, ut in pilam conglobetur, post in frigidam aquam immerge, & dnrescet, & flix videbitur.

CAPUT VII.

Quibus clandestinis nunciis uti possimus.

EAD E M majorum cura in tabellariis dolum perquisivit, scilicet & hominibus aliorum habitum mentitis, & animalibus usi sunt. Siquidem

Canum habitum mentiri

Vasrum Iosippi consilium fuit, cujus jussu internuncii velleribus contexti, custodum & excubantium mantis, neglecti, loca præteribant, ut si quando conspici possent, canum similitudinem mentirentur, quod factitatum est, donec eam fraudem vigiles persenserunt, vallemque cinxerunt. Nec satis hoc humanæ curiositati fuit, nisi etiam sibi de itineribus consuleret, ne nuncii in custodum, & interceptorum manus pervenirent. Quare terrestri relicto itinere, suam etiam flumina viam præbuerunt. Sed ne interim scriptum aquis posset aboleri, Frontino auctore, plumbeis lamellis in scriptis ad brachia alligatis milites Sactellam amnem tranantes, usi sunt. Lucullus vero, ut idem Frontinus refert, ut Cyzicenis à Michridate obsessis suum adventum indicaret, impeditis hostium præsidio faucibus, quæ modico pon-

te continenti iungebantur, maritimum iter quaesivit. Gregarius siquidem miles ad id destinatus, inflatus duobus utribus insidens, ubi literae includebantur, duabus regulis inclusis, simulata marinae beluae specie, per septem milia flumine trajecto, Ducis adventum nuntiavit. Sic etiam

Sagittis pro tabellariis uti

Soliti sunt. Sed ne id quidem satis esse visum est, verita enim hominis solertia, ne aut dolo, aut casu aliquo nuncius intercepti possit, & veritas sponte proderetur, aut res tormentis ageretur, ut ea possit extorqueri, viam etiam in aere quaesivit interdum, & sagittis nonnunquam, quibus tabellariorum vicariis usa est, ut ea adversus interceptores per caelum securitatem praestaret. in eum modum, ut Herodotus ait, ab Artabazo, & Timoxeno factum est, quoties alter alteri quicquam vellet nunciare, charta siquidem pedi sagittae complicata, aptatis insuper pennis, ad constitutum locum cum sagitta mittebatur. Huc pertinet Cleonymi Lacedaemoniorum Regis exemplum. Hic Troezenem urbem obsidens, ad paucas urbis partes undique expeditos jaculatores dispositos mittere sagittas iussit, eis inscribens: Venio, ut civitatem in libertatem asseram. Unde evenit, ut appositis scalis conscendens exercitus moenia, civitatem everteret, & diriperet. Caesar vero audiens Ciceronem à Gallis obsessum oppugnationem ferre diutius non posse, militem misit, qui noctu epistolam jaculo alligatam supra murum emitteret, quod quum is fecisset, repertam epistolam cum sagitta ad Ciceronem custodes attulerunt. In ea haec verba notabantur: Caesar Ciceroni fiduciam optat, expecta auxilium. Sic repente Caesar venit, & intercisâ oppugnatione hostes repulit. Notuit, & commodius hoc tempore tormentorum sclopis faciemus. Si res nuncianda paucis verbis continebitur, poterimus manualium tormentorum sclopis emitte, scilicet complicatam papyrum in loculum immisam, ubi plumbeae pilae formantur, supra plumbum liquefactum, sed non adurens, mittimus & convolu-

volutam papyrum plumbo, pyrio pulvere per aera mitimus. Sed quia parvæ sunt, die multas emittere poterimus. Modum solvendi pilam, vel paucio igne, vel in hydrargyrum immissa, paucio temporis curriculo solvetur, & papyrus intacta manet. Docebimus tandem

Columbis internunciis uti.

Et nuncios per aves præstabimus, & ad ejusmodi munus hirundines, columbas, corvones, & alias aves pro internunciis habere possumus. hæc siquidem alio, quoties necesse sit, translata, suspensis collo literis, vel pedibus annexis, internuncia revertuntur: & his nunciis, quum celeriter aliquid significandum erat, interdum ventitas usa est. Hircius consul, Frontino teste, ad Decimum Brutum, qui Mutinæ ab Antonio obsidebatur, columbas diu tenebris inclusas, fameque affectas è propinquiore loco emittebat, quatenus poterat, mœnibus loco emittebat, illarum lucis, & cibi avidæ, altissimis ædificiorum partibus evolantes insidebant, easque Brutus excipiebat, sicque de rebus gestis certior fiebat, quare disposito semper locis iisdem cibo revocabat eas. Hinc Plinius: Nihil valium, & vigil obsidio, atque retia amne prætenta proficere Antonio, per cœlum eunte nuncio. Ea ratione uno eodemque die ex Olympia Æginæ Taurosthenis victoria ipsius parenti nunciata est, quamvis alii perspectum effectum asserant, alii etiam aliter Taurosthenem quum proficisceretur columbam à pullis adhuc malidis, & involucribus abduxisse, eamque quum viciisset, purpura amictam remisisse, quæ summa cum festinatione ad pullos properans, eodem die è Pisa in Æginam advolavit, cujus rei Ælianus auctor est. Nec defuit qui id hirandinibus quæraverunt, ut è nidis abductas, pullis relictis, ad domesticas remitterent. Asserunt etiam nonnulli trans mare ad ortum columbas esse, quæ per medios hostes, interclusa via, nunciorum officio fungentes, dominorum literas sub alis brevi tempore longissime deportent. Quod fortasse Juvenalis sensit, quum diceret:

Aa. 4.

Tars.

„Tantum è diversis partibus orbis

Anxia præcipiti venisset epistola penna.

Memoriae etiam in vetustissimis historiarum monumentis proditum est, Ægyptium Regem fuisse Marthem nomine, qui cornicem mitem, ac omnino cicurem educaverat, qua pterophori & cursoris vice, quoties aliquid nunciandum erat, utebatur. ea siquidem, ceu plane rationis compos epistolam gestans, quo opus erat transvolabat, callide noscens, quo dirigendus impetus, ubi insidendum, & interdum quiescendum foret. Hæc humanum ingenium ad cavenda pericula sibi solertius quæsit, sed eadem ingenii calliditate, quasi suis semet telis confodiendis irritatur. Oppugnante Christiano exercitu Ptolemaidem, quum in hunc modum nunciam columbam obsessis Saladinus destinasset, hortatus ut firmo animo forent, sperata sui adventus festinatione, ea à nostris intercepta est, contrario alligato nuncio dimissa, unde evenit, ut desperato illi auxilio, nihil amplius expectarent, sui deditionem facerent, ut nullo modo in rebus humanis securitatem, sed fraudem esse posse existimarent. Themistius ait, inter animalia columbæ memoria valent, ut quibus purgata, & absoluta mens sit: ob id etsi omnia alia animalia ad suos filios confugiant ab eis abstracta, nemo tamen si longius exporteretur, memoria falsum, reverti possit. De columbis experimentum vidimus. Quum fere è villa reverteretur famulus, pipiones à matribus abstractos, & pallio obvolutos mecum domi attulit, & quum noctu domum pervenissemus, in domicilio clausi, die orto, è fenestris evolarunt, atque è longinquo rus conspicati, arrepto volatu, uno oculi ictu ad suum locum se receperunt. Ob id in Genesi Noe columbam misit, & rediit, corvus non redit: corvus enim caret memoria. Dignum relatu ex Plutarchi monumentis me legisse memini, per columbam ex arca missam in diluvio Deucalioneo præbuisse subsidientiam aquarum cessantis hyemis. Idem præstant animalia recenter enixa,

CAPUT VIII.

*Quomodo nuntii mittendi, qui neque se epistolas ferre
sciant, nec in eis reperiri possint.*

FUIT & alia imperscrutabilis techna majorum no-
strorum, barbarico astu excogitata, cujus Hero-
dorus sub persona Hestiei authoris meminit. Is impe-
rante Dario in terra Asia, non ignobili loco natus, quum
in Perside apud Regem ageret, & Aristagoræ, ut ab eo
deficeret, vellet furtivo scripto nunciare, veritus ne, si non
accurate nuncium misisset, res prodita maximum sibi
periculum afferret, huiusmodi astum comminiscitur.
Servo suo diu oculorum agitudine laboranti, capillum
ex capite, tanquam medicari voluisset, deradit, & ejus
capiti atramento levi literarum formas impressit, qui-
bus id ipsum, quod nunciare in animum induxerat, scri-
ptum erat: secum deinde donec capilli renascerentur,
domi retinet, quod ubi factum est, illum ad Aristago-
ræ dimisit, jubens, quum ad eum venisset, illum ad-
moneret, ut quemadmodum ille nuper fecerat, sibi ca-
put deraderet: servus quum Miletum ad Aristagoram
venisset, domini jussus memor, Aristagoræ rem signifi-
cat; ille rem frustra non fore, ut erat, ratus, commissum
exequitur, sic nuncium percepit. Hæc prisci commen-
ta ad mittendos nuncios adinvenerunt, sed neque illud
satis tutum esse potest, ut derasis capillis capiti inscri-
bantur literæ, siquidem sudore, cui caput est obnoxium,
facile possunt aboleri. Quod si acn etiam entis perfor-
etur, ne hoc quidem satis ad suspicionem sufficiet, si is,
qui inscriptionem gerit, intercipitur: tum enim diligen-
tissima sit inquisitio, metus & necessitas vigilantiam præ-
stant, nec prius satis sibi factum putant, quam cuncta
penitus, quibus veritas eruat, exquisierint. Nunc pol-
licitationibus quærentur illicia, nunc minis terror in-
curitur, quod si hæc parum profint, suppliciis, & tormen-
tis res agitur: at si ne hoc quidem prodest, ne interim li-
teræ furtim perferantur, non solum caligæ & soleæ per-
quiri solent, vestes eximi, & futuræ dissolvi, sed ne a vi-
sceribus quidem perscrutandis abstinetur, tantum ab-
est, ut illi ab inquisitione intactum caput relinquunt.

A 35

Sed

Sed nos possumus epistolas mittere, & scribere loco etiam, ut non possit ab aliis, nisi iis, quibus literæ destinantur, intelligi, & qui eas fert ad quamcunque distantiam, & si nuncius in via comprehensus fuerit, & interrogatus per tormenta, nil possit fateri, quia nihil ei penitus constat, & epistola semper manebit occulta. Nec tempus, aut itineris labor characteres abolebit, nec refert, si lator per mare, flumina transeat, pluviis, aut ab ipso sudore aboleri. Quanti id referat Principibus cogitandum relinquimus, quum ii præcipue necesse habeant, qui obsessis amicis aliqua nunciare velint, quum plenique ex uno nuncio victoria pendeat civitatis, vel exercitus. Sed priscorum inventio partim bona, partim mala fuit, literas capiti impresserunt, quas ipse legere non poterat, nec aqua, aut sudore ablui poterant, quia impressæ erant capiti, & capillorum excretionem erant inconspiciæ. Et ut nesciret nuncius quid capiti inscriberetur, occasionem ceperunt, quod oculis laboraret, remedium aliquod facere, quod ei salutem laturum esset, ne conscium doli redderent. Sed dolus haud securus videtur, poterat enim aliquid doli suspectus capillos de radere, & fraudem detegere. Præterea si cito nuncius esset mittendus, quomodo fieri poterat, ut per mensem dum capilli excreverent, expectandum esset, & quum puncturis literæ imprimerentur, quo modo ex dolore fraudis conscius, non reddebatur? Sed videamus quomodo poterat Histæus

Literas capiti indelebiles facere,

Cutem vulnerando acu punctim, aut novacula cutem aperiendo, injecto combustæ colophonix pulvere, ita enim solemus mancipiis dominorum suorum literas faciebz indelebiles imprimere, quæ tempore virides apparent. Fiunt &

Litera intercutanea, & indelebiles membro quovis.
Sic cito expedit. Cantharides naturalis diei curriculo valida aqua, vel citius auri separationis madeant, inde graphio, vel apto stylo in summa cute brachii, vel alterius membri characteres effigiabis, læsa humore cito infusa

inflatas surgit in vesiculas, exulceraturque, sic acris vestigia aquæ vi albas cicatrices perpetuo emarginat ævo, & nunquam evanescentibus literis membrum insignitur. Et id melius Histiaei secreto, nam & sub capillis legi non possunt, quum albæ & lacteæ conspiciantur. At si velimus ut non perpetuo inhæreant, sed per aliquos dies immorentur, multis modis efficiemus. Aqua fortis si argentum, vel æs exederit, & eo literas in cute exarabis, per multos dies conspicuæ erunt. Eodem modo eveniet mellis oleo. Docebimus tandem

Quomodo quis literas ferat indelebiles & inconspicuas, quas nunc ferre sciat, & visibiles quum opus fuerit.

Id eveniet si dorso tabellarii literæ describantur, quod ipse ignoret, idque præstabitur, somnifero aliquo, ut ipse profundo detineatur somno, dum scribantur, & resiccentur: somniferis liber scateret, resiccata literæ penitus inconspicuæ fiunt. Quod etiam antiquis notum fuit, Ovidius:

Caverit hoc custos, pro charta conscia tergum

Præbeat, inque suo corpore verba ferat.

Sed videamus num aliquo liquore scribi possit super carnes, ut per aquas fluminum tranando, pluviis, & sudore indelebiles persistant, & mox inspargendo pulverem, aut liquorem literæ fiant conspicuæ. Fit in dorso scriptura, quæ per loturam cujusdam humoris duntaxat visibilis, quam penetrare nemo poterit, nisi qui secretum penitus cognoverit. Vitriolo aqua dissoluta ubi scriptum sit, ex decocto gallarum fit visibilis. Si acuatur, penetrabit cutem, & fient indelebiles literæ, uti possumus ejus oleo. Sal ammoniacus cum calce, sive sapone cæruleum colorem inducit. Si lithargyrii oleo detergantur, lacteæ videbuntur, cum vitæ aqua, vel ejus compare aceto distillato, & aqua salis.

CAPUT IX.

Quomodo characteres fieri possint, qui constitutis diebus à papyro evanescent.

TENTABIMVS investigare quomodo literæ in papyro, vel aliis locis fiant, quæ statis dieb. evanescent, & aliæ

Aa 6

& aliæ

& aliæ invisibiles, quæ statim diebus appareant, quibus non solum pro furtivis notis, sed aliis usibus nostræ vitæ necessariis uti poterimus. Sed evanescentes literæ duobus modis evenire possunt, vel forti aqua papyrum corrodeute, vel liquoribus evanescentibus, ut levi quocunque tactu cadant, ut locum, in quo steterant, etiam immaculatum relinquant. Sed doceamus

Quomodo fiant characteres papyrum corrodentes.

Si oleum vitrioli nostro atramento immiscemus, vel cum alio colore nigro, paucis diebus papyrum erodendo, vel atramentum ipsum, evanescent illico literæ, vel mensis tempore, si plus, vel minus olei ingesseris, quod antequam scriptum mittas, periculum facere poteris; si lentius operabitur, plusculum addes olei, si citius, immiques, vel aqua diluito. Idem eveniet si lixivium fortissimum, quod *capitellum* vulgus vocat, atramento immiscueris, nam primo croceæ sunt: mox evanescent. Idem oleum *tartari* vocati faciet, vel salis kali, & sodæ, idemque fortis aqua separationis anni faciet, nam literas, & papyrum cortodunt, ut ne vestigia literarum appareant. Si scire aves

Quomodo fiant characteres cito evanescentes.

Aqua vitæ paretur subtilissima, vel caphuræ, & combustis paleis utaris; nam quum tempore expirent, evanescentque literæ, tinctura glutino evanescente deciderit. Pulvis è lydio lapide subtilissimo paratur, nam harenæcæus facilius separatur à charta, ut ne vestigium literæ remaneat. Fiunt &

Alio modo.

Demersetur tenuis elimatus chalybs in separationis aquam, pondere jam triplicato, quibus liquidæ picis, vel terebinthinæ resinæ fuligo addatur, ut nigrior fiat, & dolum cooperies, porphyrite teratur, scribe, & consenescentes decident. Hoc silentio prætereundum non putavi, quod maxime præcipuum, & tanquam rei caput est, periculum frequenter capere, ut si diutius in charta commoratur, fortis aquæ plusculum suggeratur, & si fueris sedulus, scripturæ non remanebunt vestigia. Sic
aliud

aliud consimile genus habebis. Si sic mentiri satius fuerit. Chryfocolla, ammoniacus sal, & alumen aequali pondere certent inter se, tusa omnia fictili condantur, & acre ex calce parato lixivium, & faucibus excepturi vasis lineo panno obtento, colato, sic igitur parum ebulliat, atramento immisce, & ubi incolumes aliquantulum durabant, jam flaccecente sunt caducæ. Ad usum recondito. Contra vero si vis

*Vt invisibiles literæ post aliquod tempus
visibiles fiant,*

Et ex se ipsis se prodant, aliqua exempla dabimus, ut ex te aliqua possis excogitare. Si succo citriorum, vel aranciorum descripseris supra æs cyprum, vel commune, ac circiter viginti diebus reliqueris, supra locum virides literæ videbuntur. Idemque multis aliis modis fieri poterit, scilicet sale ammoniaco, si aqua dissolveris, & super æs scripseris, citius locus ærugine vestietur.

CAPUT X.

Quomodo describas literas à papyro abstergere possimus.

SI inter ea evenerit, ut è chartis literas abstergere velimus, vel quæ jam deletæ iterum appareant, hoc ntemur artificio. Scilicet si velimus

E papyro literas abstergere

Videlicet è pergamento. Accipe aquam fortem, id est separationis auri ab argento, & aliquantulum penicillo supra literas absterge, illico literas abstergit, quæ ex vitriolo & gallis conscriptæ sunt. Si uteris aqua forti, in qua sal ammoniacus liquatus fuerit, citius opus expediet. Sed literas prælo impressas ægrins delebis, quum nec chalcantho, nec gallis constet. Vel è sale alchali & sulphure parvis conglobatis orbiculis perfrica, sic erodet, ut ne vestigium remaneat. Sed si aliquid in absterfo loco scribere concupieris, locum prius aqua madefacito, in qua alumen sit dissolutum, sic atramentum non diffunditur. Si

Evanescentes literas renovare

Optabis, vel si evanescentes legere quæsieris, gallas vi-

no

no ebullias, ac spongia super eas perline: nam confestim literæ videbuntur, ubi humorem senserint, colorabuntur, & pristinae integritati restituentur.

CAPUT XI.

Quomodo sigillum, & scriptura mentiantur.

IN urbium obsidionibus, & exercitiis, & magnatum negotiis maximo usui esse possunt, literas Ducis manu obsignatas, ac sigillo proprio munitas referare, scire quid contineatur, ac resignare, alias contrarii tenoris scribere, & similia, docebimus quomodo possimus

Sigillum mentiri.

Lique scat sulphur, & in liquidum projice cerussam pulveratam, misturam hanc supra sigillum impone, sed circummunias vel papyro, vel cera, aut creta, & comprime frigidum amove, & in eo typum sigilli habebis. Idem etiam præstabis alio modo. Repleatur olla fictilis aceto, intro vitriolum conjicito, & plusculum æruginis, ac in bullas effervesce finito, intus laminas ferreas immerge, paululo temporis elapso tolle, & ab superficie cultro abra de situm quendam, quem contrahit, quasi lutulentum, & in subjectam patinam serva, summerge iterum in ollam, alteram cape, eodemque modo abra de, & sic quousque hujus crassamenti aliquam partem habueris: in hoc argentum vivum projice, & malagma confice, quod dum molle, & tenerum est, supra sigillum comprime, & sub dio finito, nam adeo dure scit, ut facillime literas sigillo imprimere possis, ut fere merallum evadat. Possimus & alio modo idem efficere. Recipe chalybis scobem, & fictili vase igne duro appone, adde res, quæ fusionem accelerant, & liquefactum projice in cavum locum, ænea pila terito, quia facile fiet, & sic ter, quater facito, mox pulverato, & argentum vivum cum eo remisceto, & in olla vitro subtila bulliat per diei quadrantem, usque donec sit optime remistum, tandem imprime in eo sigillum & refrigerari finito, & durissimum evadet. Possibile erit

Magnum sigillum coarctare.

Si

Si evenerit aliquando, ut minori sigillo indigeamus, hoc modo faciendum. Sumito ichtiocollam, solve in aquam, perline typum oleo, ne glutino adhærescat, cera sigillum circunda, ne diffuat materia, ichtiocollam igni appone, & liquefacito, projice supra typum, post tres horas ubi refrixerit, amove, & resiccati curato, nam sigillum quum siccescit, in minorem formam contrahitur mensurate. Si vis

Scribentis formam imitari

Ita facito, aperi epistolam supra speculum vitreum, cui desit bracteola, supra epistolam pone albam chartam, sub vitro lumen, atramentum tempera ad similitudinem scripti, & supra apparentes characterum ductus lineas ducito. Possumus

Epistolas referare, & claudere sine suspitione.

Nostro more clauduntur epistolæ, supra inducta papyro, quæ ex una parte literam penetrat, ex alia supra transitum inducitur cera, & sigillo comprimitur. Ita epistolam referabis, rumpe partem illam papyri superinductæ loco, ubi pertransit epistolam, & perforatur, illico referatur epistola, legito ac denuo claudito, & papyrum præruptam suo foramine accommoda, linita prius sifura ex gummi *tragacanthæ* in aqua soluto, nam adeo charta glutinatur, ut fortior eo loco sit, quam aliis, pondusculo comprime, dum siccescat, fraus detegi non potest, quia gluten album est, nec à chartæ colore dignoscitur.

CAPUT XII.

Quomodo longe loqui possis.

MULTI sunt modi, quibus etiam longissime cum amicis absentibus loqui possimus, aut carceribus oclusis, aut urribus tuto, & sine aliqua suspitione, ut dicemus: nunc duo declarantur, aut voce in apertum reflexa, aut per tubum. Possumus

Voce in apertum delata significare con-

scius aliqua,

Mirum profecto dictu, ut sicut lumen, ita etiam vocem

ad

ad parem angulum reflecti, quomodo id speculo fieri possit dicemus: quo vero modo per muros rectos, aut circulares loqui possimus fere vulgare est. Vox ex ore prolata per aera incedit, si circa murum uniformem, incorrupta incedit, si libera, obice muro reflectitur & auditur, ut in echo apparet. Nos per circolare ædificium fatis longum, & lævigatum amico longe audienti verba circa parietem protulimus, quæ incorrupta ad amici aures pervenerunt, ut qui in medio steterant, nec labiorum motus perceperant, & audiebamus quæ amicus dicebat. Mane cum per oras littoris ambularem, audiebam quæ plus miliare distantes amici in cymbula loquebantur, placidum erat mare, & fere immotum, & verba per planam superficiem aperta progrediebantur. Audio Mantuæ, aliisque locis aulam exædificatam, ut qui quidem angulo loquitur, auditur à rei conficio existenti in altero, nil percipientibus iis, qui in medio steterant. Sed tutius & clarius

Per tubum amicis omnia significare

Poterimus. sit tubus fictilis, sed melior plumbens, vel ex aliqua materia optime clausus, ne vox longitudine exinaniatur. nam quicquid loqueris ex una parte, vox incorrupta integra, ut ex ore loquentis prodiit, ita ad alterius aures pervenit, quod etiam per aliquot miliaria fieri posse non dubito. Vox non divulsa, non dissipata per longissimum intervallum fertur integra. Nos per bis centum passus experti sumus, quum alia commoditas non daretur, & verba ita aperta & clara exaudiebantur, ut per os loquentis prolata erant. Ex hoc in animum induxi, verba in itinere prolata tubis plumbeis intercipere, & sic, quousque placuerit, conclusa tenere, ut quum foramen aperiretur, verba exillirent. Videmus enim tempore ferri sonitus, & per tubum delatos concludi in medio posse: & si tubus longissimus commoditatem tolleretur, per reflexos ductus parvo loco multos canales concludere. Legimus ab Alberto fictile caput fabricatum, quod suo tempore loqueretur, sed hoc artificio idem efficere sperarem, sed de his periculum non fecimus,

mus, nisi quod diximus: audivimus autem ab amicis, amantes diu clam simul allocutos per plumbeum tubum, ex eorum aëdibus longe distantibus.

CAPUT XIII.

Noctu igne, interdiu vero pulvere posse significare.

RESTAT ut modum indicemus ecquid noctu igne, & interdiu pulvere rerum nostrarum edere significationem possimus. Id autem duplici ratione potest evenire, vel igne aliquid ex improvviso amicis consciis demonstramus, vel quoties libuerit facum numeris, literas ad res denotandas opportunas ostendimus, ut longe videntes, motus & numeros, annotantes sentiant. De primo modo legitur Medeam si Peliam occidisset, Argonautis promississe è specula se noctu igne, die vero fumo illud nunciaturam. Res itaque quum ex voto successisset, Lunæ votum persolvere simulantem igne facto, accensis lampadibus sub dio, è fastigio, ut erat pollicita, significationem dedisse, talique nancio excepto Argonautas regiam invasisse, occisisque custodibus, voti illam compotem effectam. Legitur & Magam occupato Paretonio ut facem amicam sub vespera, arque iterum summo mane eandem tollerent, cum speculatoribus composuisse, eaque ratione significationem factam esse, ut nuncius eo usque, ubi Clius est, processerit. Amicis etiam extra civitatem degentibus reditus, & annonæ qualitas prodente igne potest nunciari. Constat hac arte Annibalem, ut à Polybio proditum, quum Agrigentini à Romanis obsiderentur, multis, crebrisque per noctem ignibus, intolerabilem exercitus famem indicasse, eaque de causa multos ex sociis annonæ penuria ad hostes defecisse. Cum Sinone etiam Argivi pepigerunt, noctu, Trojanis somno solutis, ad Trojam accedentes signum daturum, ut qui laxatis claustris inclusos milites exponeret. Unde Maro:

„*Flammas, cum regia puppis
Extulerat, fatisque Deum defensus iniquis
Inclusus utero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon.*

Possunt

Possunt & facum indicio literæ demonstrari, quod à Polybio codice manuscripto est traditum. Edendi signa vel turrium fastigia, aliave editiora hujusmodi loca, ut faces prospici possint, commodum præstabunt. Literæ bifariam, seu trifariam dividantur, ut undenæ, vel septenæ cujusque partes sint. Si erunt septenæ, primæ singulis, alteræ binis, tertiæ ternis facibus demonstrantur. Potest & quadrifariam numerus dividi, verum in earum ostensione, motus varietatem attendere debemus: nam una semel erecta, vel ostensa A demonstrabit, eadem bis B. ter C. sic septies postremam primi ordinis G. Postmodum binæ semel H. totidem bis I. ter L. indicabunt, sic & de reliquis ejusdem ordinis. Tum Q ternis semel, R iisdem bis, demum S. ter totidem intinabitur, sic & de quatuor dicendum. In hunc modum mulier è specula ternis luminibus quinquies ostensis, mox binis bis, tum ternis bis. Rursus vero uno semel, eodem quater, postmodum quinquies ternis, deinde ter, totidem quater, *vir adest*, significabit. Possunt & lumina variè colorata ostendi, si amici propinqui fuerint. Possumus & fumo inimicorum adventum significare, vel aliud quippiam. Unde factum est, ut Amilcaris dolo Arigentini inter inimicos persequendum longius ab urbe distracti, in insidiaria loca contextis hostibus, incensaque sylva magnam cladem paterentur; ii siquidem fumo, quem à mœnibus surgere existimabant, rati se à domesticis revocari, quum se converso cursu ad urbem reciperent, Amilcare Duce, insequentibus Pœnis, qui prius fugerant, trucidati sunt.

LIBER